

บทที่ 3

แนวความคิดเกี่ยวกับสถาบันศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับสถาบันการศึกษา

สถาบันศาสนาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญและมีอยู่ควบคู่กับสังคมมนุษย์มาช้านาน นับตั้งแต่สมัยโบราณ สืบเนื่องมาจากความหวาดกลัวภพภัยธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการระเบิดของภูเขาไฟ น้ำท่วม แผ่นดินไหว รวมไปถึงภาวะความแห้งแล้งขาดแคลนอาหารและโรคระบาดที่คร่าชีวิตมนุษย์เป็นจำนวนมาก ๆ มนุษย์ในอดีตไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้ รวมทั้งไม่สามารถควบคุมได้ด้วย ดังนั้น ความเชื่อถือในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติจึงเกิดขึ้น มนุษย์เริ่มเชื่อว่าต้องมีอำนาจเหนือธรรมชาติ (Supernatural) เป็นผู้ควบคุมและสามารถลดบันดาลให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ เมื่อหาสาเหตุการเกิดได้ดังกล่าว มนุษย์จึงต้องการควบคุมอำนาจเหนือธรรมชาติ และการที่จะควบคุมได้นั้นมนุษย์ต้องสามารถติดต่อสื่อสารกับอำนาจนั้นได้ก่อน จึงเกิดพิธีกรรม การบวงสรวงบูชา ซึ่งเป็นรูปแบบของการติดต่อสื่อสาร (ทางอ้อม) ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติเกิดขึ้นกลายเป็นการก่อตัวของสถาบันศาสนาในระยะแรก

สถาบันศาสนามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโดยผันแปรตามสถาบันการเมือง การรวมกลุ่มของมนุษย์ในอดีตเป็นการรวมกลุ่มขนาดเล็กหลาย ๆ กลุ่ม แต่ละกลุ่มเป็นอิสระต่อกัน การนับถืออำนาจเหนือธรรมชาติและพิธีกรรมแตกต่างกันออกไปตามประสบการณ์ที่แต่ละกลุ่มต้องเผชิญ เช่น บางกลุ่มอาจมีการนับถือเทพเจ้าแห่งไฟ เนื่องจากเผชิญภาวะภูเขาไฟระเบิดถล่มบ้านเมืองเสมอ ขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งมีเฉพาะเทพเจ้าแห่งแม่น้ำ เนื่องจากต้องเผชิญภัยพิบัติทางน้ำเป็นประจำ เป็นต้น

ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองโดยกลุ่มที่ผู้นำมีความเข้มแข็งมีอำนาจมากกว่า เริ่มเข้ารุกรานและครอบครองกลุ่มที่ผู้นำอ่อนแอ การรุกรานนั้นทำให้การรวมกลุ่มของมนุษย์กลุ่มเล็ก ๆ ในตอนต้นกลายสภาพเป็นสิ่งที่มีขนาดใหญ่ขึ้น พร้อม ๆ กันนั้นสถาบันศาสนาก็เปลี่ยนรูปตามไป โดยเทพเจ้าของกลุ่มที่ชนะกลายเป็นเทพเจ้าของกลุ่มที่พ่ายแพ้และถูกครอบครอง เทพเจ้าองค์เล็กองค์น้อยของแต่ละกลุ่มค่อย ๆ หายไปที่ละองค์สององค์ จนในที่สุดเมื่อสังคมมนุษย์กลายเป็นสังคมระดับชาติที่ประมุขสูงสุดเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองสถาบันศาสนาก็กลายรูปเป็น

การนับถือพระเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียวไปในที่สุด

การดำรงอยู่ของสถาบันศาสนาในสังคมมนุษย์อาศัยปัจจัยที่สำคัญคือ ระบบการถ่ายทอดปลูกฝังความเชื่อถือและการปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกของสังคม ซึ่งหมายถึงการให้การศึกษาด้านศาสนา

ในความหมายของการศึกษาที่กล่าวว่า การศึกษาคือ กิจกรรมหรือขบวนการในการปรับตัวของมนุษย์¹ ซึ่งย่อมเป็นกิจกรรมหรือขบวนการที่ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 2 ประการได้แก่ธรรมชาติของมนุษย์และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่ล้อมรอบตัวมนุษย์ เช่นสภาพทางสังคมและสภาพทางภูมิศาสตร์นั้น การให้การศึกษาด้านศาสนาก็คือ การทำให้มนุษย์เรียนรู้ในการปรับตัวตามธรรมชาติคือ ช่วยให้ตนเองหลุดพ้นจากความหวาดกลัวและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่ตนอยู่อาศัย อันได้แก่ภัยพิบัติต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้น โดยผ่านการเคารพบูชานับถือในอำนาจเหนือธรรมชาติหรือพระเจ้าเป็นเจ้านั่นเอง

สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษาจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อสังคม โดยสถาบันศาสนาทำหน้าที่ในการควบคุมสังคม และเสริมสร้างเสถียรภาพทางด้านจิตใจแก่มนุษย์ ขณะที่สถาบันการศึกษาทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังความเชื่อ รวมทั้งค่านิยมต่าง ๆ ให้แก่มนุษย์ สถาบันการศึกษาจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการถ่ายทอดคำสั่งสอนของศาสนา และดำรงไว้ซึ่งสถาบันนี้ในสังคม

การจัดให้มีการศึกษาด้านศาสนาจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงอยู่และการสืบทอดของศาสนาทุกศาสนา โดยแต่ละศาสนามีเนื้อหาและรูปแบบของการให้การศึกษาก็แตกต่างกันไปตามความเชื่อ และศาสนบัญญัติของแต่ละศาสนา

¹ สมบูรณ์ พรธภาพ ประวัติและปรัชญาการศึกษาไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์ 2524) หน้า 3

การจัดการศึกษาด้านพุทธศาสนาในประเทศไทย

การจัดการศึกษาของไทยนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวิธีการในการให้การศึกษาหลายครั้ง การแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์การศึกษาของไทยมีผู้สนใจศึกษาและแบ่งยุคสมัย โดยอาศัยปัจจัยที่แตกต่างกัน อาทิเช่น การแบ่งยุคสมัยของการจัดการศึกษาตามวิวัฒนาการของการบริหารการศึกษา และการแบ่งยุคสมัยตามวิวัฒนาการของระบบการปกครองและรูปแบบของการจัดการศึกษาไทย¹ เป็นต้น

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาด้านพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยอาศัยการแบ่งยุคสมัยของการศึกษาตามระบอบการปกครองและรูปแบบของการศึกษาไทย ซึ่งการแบ่งยุคการศึกษาของไทยตามวิวัฒนาการของระบอบการปกครองและรูปแบบของการจัดการศึกษานั้นสามารถแบ่งการจัดการศึกษาของไทยออกเป็น 2 ยุคใหญ่ ๆ คือ การศึกษาไทยยุคโบราณ และการศึกษาไทยยุคปัจจุบัน

การศึกษาของไทยยุคโบราณ

การศึกษาไทยยุคโบราณคือการศึกษาที่จัดขึ้นในสมัยล้านนาไทย สุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และดำเนินเรื่อยมาจนถึงสมัยของการปฏิรูปการศึกษาใน พ.ศ. 2411 มีจุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสติปัญญาและจิตใจของบุคคล และเพื่อช่วยให้บุคคลสามารถแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้ การศึกษาของไทยในยุคโบราณแบ่งการจัดการศึกษาออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายราชอาณาจักร และฝ่ายพุทธจักร

¹ สมบูรณ์ พรธนาภพ ประวัติและปรัชญาการศึกษาไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

การศึกษาฝ่ายราชาอาณาจักรเน้นหนักทางด้านอักษรศาสตร์ และเป็นการศึกษาที่อนุโลมตามแบบแผนประเพณี มีการศึกษาทางด้านวิชาชั้นแขนงต่าง ๆ เช่น ช่างถม ช่างทอง ช่างแกะ ช่างปั้น วิชาแพทย์แผนโบราณ เป็นต้น เรียนกันตามวงศ์สกุลและท้องถิ่น อันกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาแบบสืบตระกูลโดยบิดามารดาเป็นผู้สั่งสอนถ่ายทอดความรู้

การศึกษาฝ่ายพุทธจักรหมายถึง การศึกษาทางด้านพุทธศาสนา ซึ่งได้รับ ยกย่องว่าเป็น การศึกษาวิชาการศึกษาชั้นสูง โดยจัดการศึกษาขึ้นในวัดสำหรับผู้ชายที่สนใจจะอุปสมบทเป็นพระภิกษุ และสามเณร¹

การศึกษาทางด้านพุทธจักรของไทยดำเนินมาเรื่อย ๆ จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีลัทธิศาสนาที่สำคัญคือ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ ศาสนาคริสต์ เริ่มเข้าสู่ไทยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และการเข้ามาของศาสนาคริสต์ดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการศึกษาทางด้านศาสนาของไทย โดยแต่เดิมในสมัยล้านนาไทยและกรุงสุโขทัยมีการศึกษาเฉพาะเรื่องราวของศาสนาพุทธ สถานที่ให้การศึกษาคือ วัดและบ้าน แต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เริ่มมีการตั้งโรงเรียนโดยพวกมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสที่สอนเรื่องวิชาความรู้ทั่วไปและความรู้เกี่ยวกับศาสนาคริสต์ด้วย แต่โรงเรียนดังกล่าวมักเป็นโรงเรียนเล็ก ๆ และล้มเลิกกิจการไปในเวลาอันสั้น

หลังจากสมัยกรุงศรีอยุธยาเข้าสู่สมัยกรุงธนบุรี ซึ่งเป็นยุคสมัยสั้น ๆ ของการปกครองไทย การจัดการศึกษาในสมัยนั้นพระเจ้ากรุงธนบุรีได้เลียนแบบจากสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการทะนุบำรุงการศึกษาฝ่ายศาสนจักร (พุทธจักร) มาก ทรงโปรดให้มีการสร้างวัด โบสถ์ วิหารและรวบรวมพระภิกษุที่หนีรอดจากสงครามมารวมกันที่วัดระฆังโฆสิตาราม เพื่อให้การอบรมถ่ายทอดความรู้แก่ประชาชนและเยาวยชน

¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 16

การศึกษาของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2411)

การจัดการศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีลักษณะคล้ายกับการจัดการศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยาคือ มีวัดและบ้านเป็นสถานที่ให้การศึกษา การเปลี่ยนแปลงการศึกษาที่สำคัญในสมัยนี้คือ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเริ่มตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับสอนประชาชนทั่วไป โรงเรียนที่ตั้งเป็นส่วนหนึ่งของโรงงาน สถานที่ตั้งคือ ช่างประตูกิริสุนทรติดกับโรงงาน ซึ่งมีการให้ทานคนจน มีพระแสดงธรรมเทศนา สอนการอ่าน เขียน สอนหนังสือ จนกระทั่ง พ.ศ. 2433 โรงงานเลิกไป ทำให้โรงงานกับโรงเรียนทานแยกออกจากกัน โดยโรงงานที่มีการแสดงธรรมเทศนาย้ายไปที่วัดมหาธาตุ ส่วนโรงเรียนทานย้ายไปตามโรงเรียนหลวงที่เริ่มมีการเปิดดำเนินการหลายแห่งแล้ว ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมัยที่ชาวตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลแถบเอเชียมาก ประเทศเพื่อนบ้านของไทยส่วนใหญ่สูญเสียอิสรภาพให้แก่ประเทศตะวันตก ในไทยเองบรรดามิชชันนารีเข้ามาสู่สังคมไทยมากขึ้น โดยเข้ามาเผยแพร่ศาสนาและนำเอาอารยธรรมของตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ด้วย การเข้ามาของมิชชันนารีส่งผลทำให้แนวความคิดในการศึกษาแบบตะวันตกแพร่หลายในสังคมไทย มีเจ้านายที่มีความคิดก้าวหน้าเริ่มเรียนภาษาอังกฤษกับมิชชันนารี ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พวกมิชชันนารียังได้จัดตั้งโรงเรียนราษฎรแบบกินนอนขึ้นด้วย แต่เปิดได้ไม่นานก็ต้องล้มเลิกกิจการไป¹

จนกระทั่งถึงสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เรียกว่าเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ (Transition Period) ของการศึกษาไทย เป็นสมัยของการเริ่มต้นแห่งความคิดริเริ่มปฏิรูปการศึกษาให้เป็นแผนใหม่ตามแบบตะวันตก การเปลี่ยนแปลงการศึกษาในยุคหัวเลี้ยวหัวต่อนี้มีเหตุผลสำคัญ 2 ประการคือ ปัจจัยทางการเมืองอันเกิดจากการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก และปัจจัยทางด้านสติปัญญาคือการถูกท้าทายให้แสวงหาการศึกษาโดยแนวความคิดทาง

¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 85

การศึกษาของชาวตะวันตก จากปัจจัยทั้ง 2 ประการนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านรูปแบบการจัดการศึกษาของไทยที่มีมาแต่อดีตและนำไปสู่การจัดการศึกษาตามแบบแผนของประเทศตะวันตก

การศึกษาของไทยสมัยปัจจุบัน

การศึกษาของไทยยุคปัจจุบันนั้นคือ การศึกษาที่เริ่มต้นตั้งแต่การปฏิรูปการศึกษาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวใน พ.ศ. 2411 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน การศึกษายุคปัจจุบันของไทยแบ่งออกเป็น 2 ยุคคือ การศึกษาลสมัยใหม่ภายใต้การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช(พ.ศ. 2411-2475) และการศึกษาสมัยใหม่ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย (พ.ศ. 2475 ถึงปัจจุบัน)

การศึกษาของไทยภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการเปลี่ยนแปลงการศึกษาคือ เป็นการศึกษาแบบรูปนัย (Formal Education) เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยมีสถานศึกษาที่เรียกว่าเป็นโรงเรียนในความหมายที่รู้จักกันในปัจจุบัน โรงเรียนดังกล่าวมีการกำหนดหลักสูตรการเรียน กำหนดวิชาที่เรียนเช่น ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ มีครูที่เป็นฆราวาส และยังมี การเรียบเรียงหนังสือแบบเรียนขึ้น นอกจากนี้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาเล่าเรียนอย่างชัดเจนว่า เพื่อให้กุลบุตรมีความรู้ความสามารถที่จะเข้ารับราชการได้ และมีการขยายการศึกษาไปสู่ประชาชนเมื่อ พ.ศ. 2427 เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงโดยในระยะแรกอาศัยวัดเป็นสถานศึกษา และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครู มีประกาศตั้งโรงเรียน ตั้งกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงธรรมการในสมัยนั้น)

การศึกษาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ค่อนข้างเน้นหนักด้านวิชาสามัญ (ที่เรียกว่าฝ่ายราชาอาณาจักร์ในยุคนั้น) เพื่อผลิตคนเข้ารับราชการ และฝึกหัดบุคคลเข้ารับราชการทหารเนื่องจากเป็นระยะที่ประเทศกำลังถูกคุกคามโดยจักรวรรดินิยมตะวันตกอย่างรุนแรง สถานศึกษาในสมัยนี้จึงมีสถาบันพระมหากษัตริย์ (วัง) มาแบ่งเบาภาระความรับผิดชอบของสถานศึกษาเดิมคือ วัด นอกจากนี้ยังมีการแยกการศึกษาทางด้านศาสนา (โดยเฉพาะ

พุทธศาสนา) ออกจากการศึกษาฝ่ายสามัญ โดยตั้งกรมธรรมการขึ้นรับผิดชอบในปี พ.ศ. 2430 ผู้ที่สนใจศึกษาเล่าเรียนทางด้านพุทธศาสนาจึงเข้ารับการการศึกษาที่วัด โดยมีพระสงฆ์เป็นครู และผู้ที่ต้องการเรียนสายสามัญก็เข้าเรียนในโรงเรียน แต่อย่างไรก็ตามโรงเรียนส่วนใหญ่ก็อาศัยสถานที่ของวัดอยู่นั่นเอง ดังนั้นการศึกษาของไทยในยุคนี้ก็ยังผูกพันกับวัดและพระสงฆ์ แต่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการศึกษาในสมัยนี้ ได้แสดงการเปลี่ยนแปลงด้านแนวความคิดเกี่ยวกับค่านิยมของการศึกษา จากอดีตที่ยอมรับว่า ความรู้ทางด้านพุทธศาสนาเป็นความรู้อันมีค่าสูงสุด เป็นการยอมรับว่าวิชาหนังสือ (การเรียนสายสามัญ) เป็นความรู้อันมีค่าสูงสุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การศึกษาทางด้านสามัญในยุคนี้มีคุณค่าเทียบเท่าการศึกษาด้านศาสนา อย่างไรก็ตาม สำหรับราษฎรแล้ว ค่านิยมแบบเดิมคือ อยากรู้ลูกหลานบวชเรียน คือทั้งบวชทั้งเรียน ก็ยังคงอยู่ สมัยรัชกาลที่ 5 ในปี พ.ศ. 2414 มีการตั้งโรงเรียนสำหรับบุตรข้าราชการขึ้น 2 โรงเรียน โรงเรียนแรกสอน การอ่าน เขียนไทย วิชาเลข และระเบียบข้าราชการ โรงเรียนแห่งที่ 2 สอนภาษาอังกฤษ ส่วนโรงเรียนสำหรับราษฎรโดยทั่วไปนั้น ทรงส่งแบบเรียนหลวงไปให้วัด และให้เงินเดือนแก่พระหรือฆราวาสที่เป็นครู อันเป็นการสนับสนุนให้ราษฎรทั่วไปได้รับการศึกษา เพียงแต่ยังไม่เปิดเป็นโรงเรียนสำหรับราษฎร แต่อาศัยวัดเป็นโรงเรียน

การศึกษาด้านศาสนาในรัชกาลที่ 5 ผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้นำสำคัญคือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ซึ่งทรงเป็นพระธรรมยุตินิกายได้ทรงจัดการศึกษาของมหามงกุฎราชวิทยาลัยให้ก้าวหน้า โดยจัดให้พระนิสิตได้ศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม และยังมีมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยสำหรับพระสงฆ์มหานิกายที่วัดมหาธาตุ

และการจัดการศึกษาสายสามัญของไทยเริ่มเป็นการศึกษาแบบมีระบบมากยิ่งขึ้น และแพร่กระจายออกสู่ต่างจังหวัดมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะเมื่อมีการตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูใน พ.ศ. 2442 เพื่อผลิตครูไปสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ ในช่วงดังกล่าวนี้พวกมิชชันนารีชาวอเมริกันได้เข้ามาในไทยมากขึ้นและมีการจัดตั้งโรงเรียนราษฎรที่สอนทั้งด้านการเขียนอ่านและคัมภีร์คริสต์ศาสนาแก่เด็กชายและหญิงของไทยควบคู่ไปกับโรงเรียนหลวงและโรงเรียนเซนต์คาถ์ของไทย

และนับจากสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา การจัดการศึกษาของไทยได้พัฒนาขึ้นจนถึงการเปิดสอนในระดับอุดมศึกษา (ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) จนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ การจัดการศึกษาจึงมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีการกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาของชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับแรกได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 และนโยบายการศึกษาของชาติยังมีการเปลี่ยนแปลงตามคณะรัฐบาลที่เข้ามาปกครองประเทศอีกด้วย

นโยบายการศึกษาในระยะแรกค่อนข้างจะละเลยการศึกษาทางด้านศาสนา นโยบายการศึกษาแห่งชาติที่หันกลับมากล่าวถึงการศึกษาด้านศาสนาคือ นโยบายของรัฐบาล นาย ปรีดี พนมยงค์ แถลงไว้เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2489 โดยกล่าวว่า รัฐบาลนี้ถือว่าการศึกษากับการศาสนาเป็นสิ่งอุปการะแก่กัน ผู้มีความรู้ต้องมีศีลและลัทธิอยู่ในตนด้วย และนโยบายของรัฐบาล พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ แถลงไว้เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2489 ที่สืบทอดเจตนารมณ์รัฐบาลชุดก่อน โดยกล่าวว่า การศึกษากับศาสนาเป็นสิ่งอุปการะแก่กัน

นอกจากนั้นยังปรากฏในนโยบายของรัฐบาล จอมพล แปลก พิบูลสงคราม ว่าจะอาศัยศาสนาช่วยการศึกษาและอบรมประชาชนให้มีศีลธรรมอันดีงาม และจากนั้นเป็นต้นมารัฐบาลทุกยุคทุกสมัยของไทยก็เห็นความสำคัญของการศึกษาด้านศาสนาควบคู่ไปกับการศึกษาด้านสามัญ โดยมีนโยบายการศึกษาที่มุ่งให้เยาวชนได้รับทั้งวิทยาการและจริยศึกษาควบคู่กันไปเสมอ

การจัดการศึกษาด้านศาสนาคริสต์ในประเทศไทย

สืบเนื่องตั้งแต่ยุคกลางเป็นต้นมา คริสต์ศาสนาเป็นศาสนาที่มีอำนาจและมีอิทธิพลสามารถเชื่อมโยงอาณาจักรของชนชาติต่าง ๆ เข้าด้วยกัน คนยุโรปสมัยนั้นถือว่า การเป็นชาวยุโรป หมายถึงการเป็นคริสต์ผู้มีความรู้สึกเหนือกว่าชาติอื่นที่ไม่ใช่คริสต์ ซึ่งเป็นพวกนอกศาสนาหรือนอกยุโรป หลังจากยุคกลางราชอาณาจักรและศาสนจักรเกิดความแตกแยกกันขึ้น แต่ในที่สุดในศตวรรษที่ 15

อันเป็นยุคค่าอาณานิคม ราชอาณาจักรและศาสนจักรก็ร่วมมือกันอีกครั้งหนึ่ง กล่าวได้ว่าประเทศมหาอำนาจไปล่าอาณานิคมที่ใด มักมีมิชชันนารีตามไปเผยแพร่วางศาสนาด้วยเสมอ

จากหลักฐานเท่าที่ค้นพบปรากฏว่า มิชชันนารีรุ่นแรกเข้ามาในไทยเป็นมิชชันนารีชาวปอร์ตุเกส 2 องค์ เข้ามาในไทยเมื่อ พ.ศ. 2098 มิชชันนารีทั้งสองมาอยู่เผยแพร่วางศาสนาในภาคทอลิดในไทยได้เพียง 2 ปี ก็ถูกฆาตกรรม หลังจากนั้นก็มีมิชชันนารีของปอร์ตุเกสและสเปนทยอยกันเข้ามาในไทยเรื่อย ๆ จน พ.ศ. 2205 รัชสมัยของพระนารายณ์มหาราช มีคณะมิชชันนารีจากประเทศฝรั่งเศสผ่านมาประเทศไทย โดยมีจุดมุ่งหมายไปเผยแพร่วางศาสนาที่เมืองจีนและเมืองญวน แต่เมื่อสถานการณ์ในประเทศทั้งสองมีการเบียดเบียนทางศาสนา คณะมิชชันนารีของฝรั่งเศสจึงอยู่เผยแพร่วางศาสนาในไทยแทนการเดินทางไปเมืองจีนและญวน มิชชันนารีกลุ่มนี้ได้สร้างโรงพยาบาลและวัดขึ้น นอกจากนี้ยังก่อตั้งโรงเรียนฝึกหัดผู้ที่จะบวชเป็นบาทหลวง เรียกว่า สามเณรลัยขึ้นในกรุงศรีอยุธยา สามเณรลัยเดิมอยู่ในสถานที่เดียวกับวัดและรับเด็กอื่นที่เป็นคริสต์เข้าเรียนด้วย ต่อมาจึงแยกเป็นโรงเรียนต่างหาก อยู่ที่ตำบลมหาพราหมณ์ 10 กิโลเมตรจากกรุงศรีอยุธยา มีนักเรียนจากหลายประเทศในเอเชียมาเรียน โรงเรียนนั้นนอกจากสอนด้านศาสนา ปรัชญา และเทวศาสตร์แล้ว ยังสอนวิชาวิทยาศาสตร์อีกด้วย การสอนใช้ภาษาละติน ใน พ.ศ. 2212 โรงเรียนมีนักเรียนถึง 700 คน

การเผยแพร่วางศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิดในไทยค่อนข้างราบรื่นปราศจากอุปสรรคในสมัยของพระนารายณ์มหาราช แม้ว่าในทางความเป็นจริงการเผยแพร่นี้ไม่ค่อยประสบผลสำเร็จมากนัก เห็นได้จากความคาดหวังของคณะมิชชันนารีประการหนึ่งคือ ต้องการให้พระนารายณ์เข้ารีต ซึ่งก็ไม่สามารถกระทำได้ คนไทยที่นับถือพุทธศาสนานั้นเปลี่ยนศาสนาไม่ ความสำเร็จของมิชชันนารีที่เป็นความสำเร็จอย่างเด่นชัดคือ การที่คนไทยเริ่มยอมรับวัฒนธรรมของตะวันตกไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาและการแพทย์เท่านั้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลังสมัยพระนารายณ์มหาราช กษัตริย์ไทยองค์ต่อมาทรงเห็นว่า การเข้ามาเผยแพร่วางศาสนาของมิชชันนารีเป็นการแทรกแซงทั้งในด้านการเมือง การทหารและการค้า ทรงโปรดให้ขับไล่มิชชันนารีออกนอกประเทศ การเผยแพร่วางคริสต์ศาสนาจึงหยุดชะงักชั่วคราวตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา

สมัยกรุงธนบุรี ตอนต้นรัชสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรี มิชชันนารีสามารถกลับมาเผยแพร่ศาสนาได้อีกครั้งหนึ่ง พระเจ้าตากสินพระราชทาน เงิน เรือและที่ดินสำหรับสร้างวัด ให้บาดหลวงตัวย คือ วัดข้างตากริส ซึ่งยังคงอยู่ถึงปัจจุบัน การสอนศาสนาของมิชชันนารีในช่วงนี้มุ่งสอนพวกชนกลุ่มน้อยในไทยคือ จีน ญวน ลาว มากกว่าคนไทย ต่อมาภายหลังเกิดความขัดแย้งระหว่างชาวคริสต์และบาดหลวงกับคนไทยขึ้นอีก สืบเนื่องจากหลายสาเหตุเช่น ชำราชการชาวคริสต์ไม่ยอมเข้าพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาหรือการที่บาดหลวงไม่ยอมเข้าร่วมในประเพณีที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทย โดยอ้างว่าประเพณีดังกล่าวเป็นการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เป็นต้น เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้เกิดการจลาจลวุ่นวาย จนในที่สุดบรรดาบาดหลวงต้องออกจากประเทศไทยไปโดยไม่เหลือแม้แต่คนเดียว¹

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในสามรัชกาลแรกของกรุงรัตนโกสินทร์ ด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจและการเมือง ทำให้ไทยต้องผูกสัมพันธ์ไมตรีกับต่างชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวคริสต์และไทยจึงได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสั่งให้มิชชันนารีกลับเข้าเมืองไทย ด้วยเหตุผลสำคัญคือ ต้องการฟื้นฟูภาวะทางเศรษฐกิจ มีการสร้างวัดเพิ่มขึ้นกระจายจากกรุงเทพ ธนบุรี ไปถึงจันทบุรีและปีนัง และยังมีกรรื้อฟื้นสามเณรลัยขึ้นมาอีก ต่อมาในปี พ.ศ. 2350 สามเณรลัยได้ย้ายไปตั้งที่ปีนัง กล่าวกันว่า ใน พ.ศ. 2344 มีคริสต์ตังในเมืองไทยประมาณ 3000 คน²

¹ เสรี วงศ์นาค คาทอลิกกับสังคมไทยตั้งแต่สมัยพระนารายณ์ จนถึงปัจจุบัน เอกสารประกอบการสัมมนา สองศตวรรษรัตนโกสินทร์: ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย (สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 2525) หน้า 51-55.

² เรื่องเดียวกัน หน้า 60-66.

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มมีมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนานิกายโปแตสแตนท์ในไทยราว พ.ศ. 2393 มิชชันนารีอเมริกันทำความเจริญก้าวหน้าด้านการศึกษาให้ไทยมาก มิชชันนารีอเมริกันที่คนไทยรู้จักดีคือ หมอ แดน บีช บลัดเลย์ หมอ บลัดเลย์ตระหนักดีว่าคนไทยต้องการอารยธรรมคริสเตียนไม่ใช่กิตติคุณคริสเตียน อันหมายถึง คนไทยไม่ต้องการยอมรับคริสตศาสนา แต่ต้องการความรู้ของชาวคริสต์เท่านั้น หมอบลัดเลย์จึงนำเอาวิชาการแพทย์สมัยใหม่ การพิมพ์ และการเรียนภาษาอังกฤษ มาเผยแพร่ในสังคมไทย อันเป็นวิธีการหนึ่งของการเผยแพร่คริสต์ศาสนา

สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มิชชันนารีฝรั่งเศสเข้ามาในไทยอีกครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุผลทางด้านการเมืองคือ ต้องการรื้อถอนอำนาจของอังกฤษและอเมริกา ดังนั้นเพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากลัทธิล่าอาณานิคม พระองค์จึงทรงประกาศให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา และการเผยแพร่ศาสนาใน พ.ศ. 2405 การกระทำของพระองค์เป็นการลดความขัดแย้งระหว่างชนชาติ รวมไปถึงความขัดแย้งระหว่างคริสต์ทั้งสองนิกายที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ในสมัยนี้ มีการตั้งโรงเรียนของคริสต์ที่สอนหลักธรรมของศาสนาคริสต์ การอ่าน เขียน ชีบร้อย เรขาคณิตพื้นฐาน ในสมัยนี้เนื่องจากการทำงานอย่างเสียดสีของบาทหลวงทั้งในกรุง และต่างจังหวัดในการรักษาพยาบาล การสอนหนังสือ วิชาความรู้ด้านการเกษตรและการประกอบอาชีพอื่น ๆ ทำให้คนไทยชื่นชมและเข้ารับเป็นคริสต์เพิ่มจำนวนขึ้น

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวคริสต์โดยเฉพาะคาทอลิกเพิ่มจำนวนมากขึ้น โดยมีชาวคริสต์ประมาณ 20,000 คน ทางด้านการศึกษาจึงมีการสร้างโรงเรียนเพิ่มขึ้นโดยเริ่มต้นจากวัดแบบเดิมก่อน ราว พ.ศ. 2420 บาทหลวงได้ตั้งโรงเรียนสอนศาสนาขึ้น โรงเรียนดังกล่าวในปี พ.ศ. 2428 ได้กลายเป็นโรงเรียนอัสสัมชัญอันเป็นโรงเรียนในระบบคาทอลิกแห่งแรกที่เปิดสอนโดยรับนักเรียนทั่วไป ภาษาที่ใช้สอนมีทั้งภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส ต่อมาโรงเรียนสอนศาสนาอื่นก็มีเพิ่มมากขึ้น เช่น โรงเรียนเซนต์โยเซฟ พระหฤทัยคอนแวนต์

จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมัยที่ไทยตื่นตัวในการปฏิรูปทุก ๆ ด้านของสังคม การเผยแพร่ศาสนาและความรู้ของมิชชันนารีทั้งนิกายคาทอลิก และ

โปแตสแตนท์จึงแผ่ขยายออกอย่างกว้างขวาง มีชาวคริสต์เพิ่มขึ้นเป็น 23,600 คน ใน พ.ศ. 2452 ทางด้านการศึกษามีการจัดตั้งโรงเรียนใหม่และขยายโรงเรียนไปสู่ต่างจังหวัด เช่น เซนต์คาเบรียล อัสสัมชัญพาณิชย์ เซนต์ปอลมงฟอร์ตที่เชียงใหม่ อัสสัมชัญที่ศรีราชา ใน พ.ศ. 2467 ซิสเตอร์คณะอูร์ซูลีนก่อตั้งโรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย เรยีนาเซลิที่เชียงใหม่ วาสูเทรีที่ ตรอกจันทร์ โรงเรียนคาทอลิกเหล่านี้ได้รับความเชื่อถือและยอมรับในหมู่คนไทยชั้นกลางและชั้นสูง เพราะคุณภาพทางด้านวิชาการและด้านจริยธรรม¹

ต่อมาในระยะ 10-50 ปีที่ผ่านมา แทบไม่มีการเปิดโรงเรียนใหม่เลย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายการศึกษาของรัฐ บางโรงเรียนต้องปิดกิจการไป ปัจจุบันมีโรงเรียนคาทอลิก ประมาณ 20 โรงเรียน แต่มีนักเรียนเพียง 20 เปอร์เซ็นต์ของโรงเรียนดังกล่าวที่เป็นคาทอลิก

โรงเรียนสอนศาสนาของคาทอลิกที่ใหญ่ที่สุดในไทยคือ วิทยาลัยแสงธรรม รัฐบาลรับรองการศึกษาในแขนงวิชาปรัชญาและเทวศาสตร์เทียบเท่ามหาวิทยาลัยทั่วไป วิทยาลัยแสงธรรมคือวิทยาลัยที่เตรียมคนให้เป็นบาทหลวงในนิกายคาทอลิก²

การจัดการศึกษาด้านศาสนาอิสลามในประเทศไทย

มีหลักฐานที่ปรากฏชัดว่าศาสนาอิสลามได้เข้าสู่ประเทศไทยนับแต่สมัยสุโขทัย การเข้ามาของมุสลิมแรกเริ่มเป็นการเข้ามาของชนชาติอาหรับ โดยเดินทางทางเรือเข้ามาติดต่อทำการค้าขาย จากหลักฐานที่พบเช่นลวดลายของซามลิ่งคโลกสมัยสุโขทัยมีลวดลายเหมือนกับถ้วยชามของอินโดนีเซีย อิหร่าน และประเทศมุสลิมในอาฟริกาหลาย ๆ แห่ง นอกจากนั้นในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมีคำว่า "ปสาน" ซึ่งนักการศึกษาคาดคะเนว่า คำนี้มาจากคำว่า บาซาร์ในภาษา

¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 90-96.

² เรื่องเดียวกัน หน้า 126.

เปอร์เซีย หรือบัรซาร์ในภาษาอารบิก ที่แปลว่าตลาด จากหลักฐานดังกล่าวจึงแสดงว่า มีมุสลิมเข้ามาติดต่อทางการค้ากับไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย ส่วนในดินแดนภาคใต้ของไทยนั้น มีมุสลิมอาศัยอยู่ก่อนสมัยสุโขทัย และเมื่อต่อมาเมืองปัตตานีตกเป็นของไทย จึงมีมุสลิมอีกส่วนหนึ่งตั้งหลักแหล่งอยู่แถบภาคใต้ของไทย

สมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนต้นกรุงศรีอยุธยา จากการค้นพบเหรียญทอง 2 เหรียญ ทำขึ้นในประเทศแคชเมียร์ จารึกตัวอักษรอาหรับ เป็นหลักฐานที่แสดงว่า มุสลิมเข้ามาตั้งถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยา อยู่แถบสะพานประตูจีนด้านตะวันตกของกรุงศรีอยุธยาไปจนถึงหลังวัดนางมุก และทำน้ำกาฬารวมทั้งแถบนอกกำแพง เมืองที่ตำบลฉะไกรน้อยปากตะวันตก มุสลิมพวกนี้มีอาชีพค้าขายและทำไร่ทำนา นอกจากนี้ยังมีมุสลิมจากอินโดนีเซียจากเกาะมาคาซา มาตั้งหลักแหล่งที่มักกะสันปัจจุบันอีกด้วย และในสมัยพระนารายณ์มหาราช มีมุสลิมเชื้อสายเขมรหรือแขกจาม เข้ามาเป็นกองทหารอาสาสมัครร่วมรบอยู่ในกองทัพไทย

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า พ.ศ. 2310 เมืองปัตตานีและเมืองประเทศราชในแหลมมาลายูไม่ยอมขึ้นกับกรุงธนบุรี จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงปราบปรามได้สำเร็จและกวาดต้อนมุสลิมจากปัตตานีเข้ามาอยู่แถบมินบุรีและหนองจอก และทรงแบ่งการปกครองของเมืองปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมือง และในรัชกาลของพระองค์เมื่อยกไปปราบเขมรได้ก็กวาดต้อนชาวเขมร ที่มีมุสลิมปนอยู่ด้วยไปไว้แถบบ้านครัว ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หัวเมืองภาคใต้ทั้ง 7 ได้แข็งเมืองอีกครั้งหนึ่ง จึงมีการปราบปรามและกวาดต้อนผู้คนเข้ามาไว้แถบ บ้านสมเด็จ และสวนพลูฝั่งธนบุรี¹

ดังนั้นมุสลิมในไทยจึงมีหลายเชื้อชาติ ตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายทั่วไปในเมืองไทย โดยมุสลิมเชื้อสายเปอร์เซียหรืออิหร่าน เป็นพวกพ่อค้า เข้ามาค้าขายและเผยแพร่ศาสนาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา ต่อมามุสลิมเชื้อสายอิหร่านพวกนี้คือ มุสลิมส่วนใหญ่ที่เข้ารับราชการ

¹ ประยูรศักดิ์ ชลายนเดชะ. มุสลิมในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: มัสยิดต้นสน 2531)

มุสลิมเชื้อสายมาลาญ เข้ามาโดยถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลย เช่นเดียวกับมุสลิมเชื้อสาย
แขกจามชาวเขมร พวกนี้ประกอบอาชีพค้าขายและเกษตรกรรม ไม่นิยมเข้ารับราชการ

มุสลิมเชื้อสายอินเดียและปากีสถาน มุสลิมเชื้อสายอินเดียเข้ามาในไทยเมื่อสมัยกรุงศรี-
อยุธยา พวกนี้ตั้งรกรากอยู่แถบปากลัด สมุทรปราการ มีอาชีพค้าขาย ส่วนมุสลิมเชื้อสายปากีสถาน
อาศัยอยู่ทุกภาคของไทย ส่วนใหญ่อาชีพเลี้ยงปศุสัตว์¹

นอกจากนี้ในภาคเหนือของไทย ยังมีมุสลิมเชื้อสายจีน ที่เรียกว่าจีนฮ่อ เป็นพวกที่เข้า
มาค้าขายและอพยพภัยการเมืองมาจากมณฑลยูนนานของจีนเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มุสลิมใน
ประเทศไทยจึงมีหลายเชื้อชาติ และไม่เฉพาะประเทศไทยเท่านั้น ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามหรือ
มุสลิม ยังกระจายกันอยู่อาศัยในทุกประเทศทั่วโลก ดังนั้นคัมภีร์ของมุสลิมคือ คัมภีร์อัลกุรอาน จึง
ถูกแปลเป็นหลายภาษาเพื่อความเข้าใจที่แจ่มชัดในการเรียนรู้และปฏิบัติตามบทบัญญัติของแต่ละชาติ
สำหรับคัมภีร์อัลกุรอานฉบับดั้งเดิมนั้น ท่านนบีมุฮัมมัดศาสนทูตผู้รับบทบัญญัติมาจากองค์พระผู้เป็นเจ้า
ได้ถ่ายทอดแก่สานุศิษย์ของท่าน โดยการบอกกล่าว และสานุศิษย์ของท่าน เป็นผู้บันทึกไว้เป็นภาษา
อารบิก

ด้วยเหตุนี้แม้คัมภีร์อัลกุรอานถูกแปลเป็นหลายภาษา มุสลิมทุกคนก็จะท่องจำคัมภีร์ที่เป็น
ภาษาอารบิกเท่านั้น ส่วนการแปลความหมายหรือการตีความเพื่อทำความเข้าใจจึงใช้ภาษาท้องถิ่น
ของแต่ละชนชาติ

การเรียนศาสนาอิสลามจึงอาจแยกให้เห็นเด่นชัดได้ 2 กรณี คือ หนึ่งเป็นการเรียน
อ่าน เขียน และท่องจำคัมภีร์อัลกุรอานที่เป็นภาษาอารบิก อันมีทั้งหมด 114 บท และสองเป็นการ
เรียนวิธีปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามศาสนบัญญัติที่ระบุไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน เช่น การละหมาด การถือ
ศีลอด การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันต่าง ๆ เป็นต้น

¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 29-33

การเรียนในกรณีที่ 2 ดังกล่าว ครอบครัวเป็นตัวแทนสำคัญในการให้การอบรมสั่งสอน ส่วนในกรณีที่ 1 เป็นหน้าที่ของผู้ที่มีความรู้ทางด้านศาสนาอย่างแท้จริง คือ ครูสอนศาสนาเท่านั้น การเรียนในกรณีนี้ จึงมีมัสยิดหรือโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ

โดยทั่วไปแล้วมุสลิมที่สามารถอ่าน เขียนภาษาอารบิก และสามารถแปลคัมภีร์อัลกุรอ่าน ได้นั้นถือว่าเป็นผู้มีความรู้สูง และได้รับการยกย่องยอมรับมาก ดังนั้นแม้ว่าในปัจจุบันการศึกษาสายสามัญอันมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนไปประกอบอาชีพ เป็นการศึกษาที่มีความสำคัญและจำเป็นค่อนข้างมาก แต่อย่างไรก็ตามยังมีมุสลิมส่วนหนึ่งซึ่งเห็นความสำคัญของการเรียนศาสนา (หมายถึงการเรียน อ่าน เขียน และแปลคัมภีร์อัลกุรอ่านที่เป็นภาษาอารบิก) มัสยิดและโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามจึงยังมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้ด้านศาสนาแก่เยาวชนมุสลิม

การสอนศาสนา โดยเฉพาะการสอนศาสนาของโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนสอนศาสนาในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศแถบตะวันออกกลางแล้ว อาจกล่าวได้ว่าค่อนข้างล่าช้ากว่า เนื่องจากข้อจำกัดที่สำคัญคือ

สภาพทางสังคมที่แตกต่างกัน ในประเทศตะวันออกกลาง เช่น ซาอุดีอาระเบีย ลิเบีย อียิปต์ นั้น เนื่องจากเป็นประเทศอิสลาม การเรียนการสอนศาสนาอิสลามจึงมีความสำคัญควบคู่กับการเรียนสายสามัญ หลักสูตรการเรียนนับตั้งแต่ชั้นประถมถึงระดับมหาวิทยาลัย จะมีหลักสูตรควบคู่กันทั้งด้านสามัญและด้านศาสนา ขณะที่ในประเทศไทยกล่าวได้ว่า มุสลิมเป็นชนส่วนน้อยของประเทศ การเรียนศาสนาอิสลามถูกแยกออกจากการเรียนสายสามัญอย่างค่อนข้างเด็ดขาด ทำให้ผู้เรียนต้องตัดสินใจเลือกเรียนด้านใดด้านหนึ่งโดยตรงเท่านั้น

ข้อจำกัดที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ด้านบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านศาสนาอิสลามในประเทศไทย ที่มีความรู้อย่างถ่องแท้ครบถ้วนค่อนข้างมีจำนวนน้อยมาก ซึ่งถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นว่าข้อจำกัดข้อนี้ก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากข้อจำกัดประการแรกนั่นเอง เนื่องจากสภาพทางสังคมไม่เอื้ออำนวยให้สามารถผลิตผู้มีคุณวุฒิทางด้านศาสนาสืบทอด และให้การอบรมทางด้านศาสนาแก่เยาวชนได้

ในประเทศไทยแม้ว่าจะมีมุสลิมอยู่หลายเชื้อชาติ แต่ก็ยึดถือคัมภีร์อัลกุรอานเหมือนกัน และโดยหลักการของศาสนาอิสลามนั้น ศาสนาไม่ได้เป็นเพียงคำสอนทางด้านศีลธรรมจรรยาเท่านั้น หลักการของศาสนาอิสลามจะครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตของอิสลาม ศาสนาอิสลามคือระบอบในการดำเนินชีวิต มีการวางแนวทางการปฏิบัติตนด้านต่าง ๆ ของมุสลิม ดังนั้นมุสลิมจึงให้ความสำคัญต่อการให้การอบรมถ่ายทอดศาสนา เพื่อการปฏิบัติตัวให้ถูกต้องตามศาสนบัญญัติ

นอกจากนั้นหลักการสำคัญประการหนึ่งของศาสนาอิสลามคือ มุสลิมจะต้องทำการเคารวะระลึกถึงองค์พระผู้เป็นเจ้า โดยผ่านพิธีที่เรียกว่า การละหมาด หรือนมาซ การทำละหมาดเป็นข้อบังคับสำหรับมุสลิมทั้งชายและหญิงทุกคนที่มีอายุบรรลุนิติภาวะทางศาสนา และการทำละหมาดที่สมบูรณ์คือ การทำละหมาดร่วมกันหลายคน หลักการละหมาดร่วมกันของมุสลิมเอื้ออำนวยต่อระบบการให้การศึกษาอบรมด้านศาสนา กล่าวคือ ทำให้มีการสร้างมัสยิดขึ้นเพื่อใช้เป็นทีละหมาดร่วมกัน และในการละหมาดต้องมีผู้นำในการละหมาด ซึ่งต้องเป็นผู้มีความรู้ท่องแท้ในศาสนา สามารถอ่าน เขียนภาษาอารบิก อันเป็นภาษาของคัมภีร์อัลกุรอานได้ มัสยิดจึงกลายเป็นสถานที่ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการให้การอบรมสั่งสอนด้านศาสนา โดยในระยะแรกผู้นำละหมาดก็ทำหน้าที่สอนศาสนาด้วย ทุกมัสยิดจึงมีโรงเรียนสอนวิชาการด้านศาสนาควบคู่ไปด้วย

เมื่อพิจารณาแล้วจึงเห็นได้ว่า สถาบันที่ให้การอบรมสั่งสอนด้านศาสนาของพุทธศาสนา และศาสนาอิสลามมีความคล้ายคลึงกันมาก โดยขณะที่พุทธศาสนามีวัดและพระ เป็นตัวแทนในการให้การอบรมสั่งสอน ศาสนาอิสลามมีมัสยิดและอิหม่ามเป็นตัวแทนเช่นกัน

ส่วนข้อแตกต่างระหว่างสองศาสนา คือ ในศาสนาอิสลามไม่มีการบวชเรียน อิหม่ามของศาสนาอิสลามไม่ใช่พระ แต่เป็นบุคคลทั่วไปที่มีความรู้ในศาสนา ทำหน้าที่เป็นครูและผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น

จากข้อแตกต่างนี้ส่งผลถึงความแตกต่างที่เห็นอย่างค่อนข้างชัดเจน ในการเรียนศาสนาในระดับสูงขึ้นไปของทั้ง 2 ศาสนา โดยทางพุทธศาสนานั้น ผู้เรียนอ่าน เขียน คัมภีร์ไตรปิฎกที่เป็นภาษาบาลีนั้น คือพวกพระ ขณะที่ผู้ที่เรียนอ่านเขียนคัมภีร์อัลกุรอานคือ มุสลิมทั่วไป ดังนั้นการจัดการศึกษาด้านศาสนาอิสลามจึงเป็นการจัดการศึกษาแก่มุสลิมโดยทั่วไป ไม่แยกกว่าเป็นการศึกษาที่

จัดให้แก่พระหรือฆราวาส แบบเดียวกับพุทธศาสนา การจัดการเรียนการสอนด้านศาสนาอิสลามจึงมีความสำคัญ เพราะการให้การศึกษาด้านศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิตของมุสลิมทุกคน

ประวัติการจัดการศึกษาของมุสลิมในจังหวัดเชียงใหม่

การจัดการศึกษาของมุสลิมที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุสลิมเป็นผู้ดำเนินการจัดการ ทั้งที่เป็นการจัดการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์สอนศาสนาอิสลามสอดแทรกในหลักสูตรการเรียนการสอน

แต่เดิมนั้นการให้การศึกษาเล่าเรียนทางด้านศาสนาแก่เยาวชนมุสลิมในจังหวัดเชียงใหม่ นั้น บ้านหรือครอบครัวเป็นผู้รับผิดชอบ เด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงถูกสอนให้เขียน อ่าน ท่องจำคัมภีร์อัลกุรอาน รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติของมุสลิม เช่น การอาบน้ำละหมาด การถือศีลอด จากพ่อแม่ญาติพี่น้องในครอบครัว

ต่อมาการศึกษาทางด้านศาสนาจึงได้ขยายออกจากการอบรมสั่งสอนกันเฉพาะภายในครอบครัว เป็นการเปิดสอนศาสนาที่มีสัจดี มีสัจดีแห่งแรกของมุสลิมในเชียงใหม่คือ มีสัจดีข้างเผือก ดำเนินการก่อตั้งและจัดสร้างโดยมุสลิมเชื้อสายจีน (จีนฮ่อ) ที่เข้ามาค้าขายและอพยพหนีลัทธิการปกครองเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเชียงใหม่จากมณฑลยูนนานของประเทศจีน หลังจากนั้นได้มีการทยอยก่อตั้งมีสัจดีขึ้นอีกหลายแห่ง ปัจจุบันมีสัจดีในเขตตัวเมืองเชียงใหม่มี 4 แห่งคือ มีสัจดีข้างเผือก มีสัจดีบ้านฮ่อ มีสัจดีข้างคลาน และมีสัจดีสันป่าข่อย (ที่เป็นโรงเรียนจิตต์ภักดี) ทุกมีสัจดียกเว้นมีสัจดีสันป่าข่อยมีการเปิดสอนศาสนาแก่เยาวชนมุสลิมในช่วงปิดภาคการศึกษาของโรงเรียนสายสามัญ

นอกจากมีสัจดีแล้ว ประมาณปี พ.ศ. 2471 มีโรงเรียนแห่งแรกของมุสลิมเกิดขึ้น เปิดสอนทั้งวิชาสายสามัญและทางด้านศาสนา โรงเรียนนี้ก่อตั้งโดยมุสลิมเชื้อสายอินเดีย สถานที่ตั้งของโรงเรียนอยู่บริเวณที่เป็นย่านไนท์บাজারในปัจจุบัน แต่ต่อมาโรงเรียนนี้ได้ล้มเลิกกิจการไปหลังจากดำเนินการได้ประมาณ 10 ปี

การจัดการศึกษาของมุสลิมในระบบโรงเรียนได้ขาดช่วงไปเป็นระยะเวลาช้านาน ในปี พ.ศ. 2502 คณะกรรมการของสมาคมมุสลิมเชียงใหม่ได้เปิดสถานรับเลี้ยงเด็กชื่อ สถานรับเลี้ยงเด็กสันติสุขขึ้นที่มีสยิดบ้านฮ่อ สถานรับเลี้ยงเด็กแห่งนี้นำเอาวิธีการดำเนินชีวิตแบบมุสลิมมาใช้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก สถานรับเลี้ยงเด็กสันติสุขล้มเลิกกิจการไปเมื่อ พ.ศ. 2506

ใน พ.ศ. 2512 นาย อารีย์ วีระพันธ์ นักการศึกษามุสลิมคนหนึ่งของเชียงใหม่ พยายามดำเนินการเปิดโรงเรียนสายสามัญของมุสลิมขึ้น นายอารีย์ได้รับการเอื้อเฟื้อที่ดินที่จะจัดตั้งโรงเรียนจากมัสยิดข้างศาลานจำนวน 12 ไร่ในแถบสันติธรรมปัจจุบัน และยังได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิเพื่อการศึกษาชุนาน-มุสลิมเชียงใหม่ในเรื่องของเงินทุน การจัดตั้งโรงเรียนครั้งนั้นพบอุปสรรคหลายประการ ในที่สุดการดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนต้องหยุดชะงักไป¹

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2515 นาย ยง พูนันต์ คหบดีมุสลิมคนหนึ่งของเชียงใหม่ ได้ริเริ่มเปิดโรงเรียนที่สอนเฉพาะด้านศาสนาอิสลามขึ้น ดำเนินการสอนที่มีสยิดสันปาซอย ชื่อโรงเรียนจิตต์ภักดี เปิดดำเนินการสอนอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2516

และในปี พ.ศ. 2527 มีโรงเรียนของมุสลิมเปิดดำเนินการพร้อมกัน 2 โรงเรียนคือ โรงเรียนสันติศึกษาโดยมูลนิธิเพื่อการศึกษาชุนานมุสลิมเป็นผู้อุปถัมภ์ อันเป็นโรงเรียนที่นาย อารีย์ พยายามดำเนินการเปิดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2512 โรงเรียนสันติศึกษาเป็นโรงเรียนสายสามัญเปิดสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษา มีการสอดแทรกการอบรมทางด้านศาสนาอิสลามแก่นักเรียนมุสลิม ปัจจุบันโรงเรียนมีนักเรียน 170 คน เป็นนักเรียนมุสลิมถึง 120 คน มีครูประจำและครูพิเศษรวม 12 คน ในจำนวนนี้เป็นครูมุสลิม 8 คน มีนาย อารีย์ วีระพันธ์ เป็นผู้จัดการและครูใหญ่ การอบรมสั่งสอนด้านศาสนาแก่นักเรียนของโรงเรียนสันติศึกษาได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนจิตต์ภักดีส่งครูมาช่วยทำการสอนให้

¹ สัมภาษณ์ นาย อารีย์ วีระพันธ์ วันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2531.

อีกโรงเรียนหนึ่งที่เปิดสอนในปีเดียวกันคือ โรงเรียนอนุบาลพระเมตตาอันเป็นโรงเรียนของเอกชนในระดับก่อนประถมศึกษา มีมูลนิธิ อัลยะมาล (สุนทรียะธรรม) เป็นผู้อุปถัมภ์โดยมี คุณครู วนิดา วารีย์ เป็นครูใหญ่ และคุณครู สุรียา วารีย์ เป็นผู้จัดการ โรงเรียนพระเมตตาใช้หลักการของศาสนาอิสลามในการอบรมเลี้ยงดูเด็กนักเรียน ปัจจุบันมีนักเรียนจำนวน 32 คน ครูจำนวน 5 คน เป็นครูมุสลิม จำนวน 3 คน

PAYAP UNIVERSITY

ประวัติโรงเรียนจิตรภัททิ

ในอดีตนั้น สถาบันที่รับภาระในการให้การศึกษาอบรมทางด้านศาสนาอิสลามแก่เยาวชนมุสลิมในจังหวัดเชียงใหม่มีเพียงบ้านและมัสยิดเท่านั้น การให้การศึกษาด้านศาสนาในครอบครัวเป็นการให้การศึกษาที่เน้นหนักด้านการปฏิบัติตัวให้ถูกต้องตามศาสนบัญญัติและการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ ส่วนมัสยิดอิหม่าม¹ จะทำหน้าที่เป็นครู การสอนส่วนใหญ่เป็นการสอนเขียน-อ่านภาษาอารบิก และท่องจำคัมภีร์อัลกุรอาน การสอนศาสนาในมัสยิดแบ่งชั้นเรียนเป็น 3 หรือ 4 ระดับแตกต่างกันออกไปในแต่ละมัสยิด โดยทั่วไปแล้วชั้นที่ 1 เป็นเด็กเล็ก ๆ มีการสอนอ่าน เขียน พยัญชนะ สระ การผสมคำ ชั้นที่ 2 เริ่มสอนอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน และสอนท่องจำคัมภีร์ให้ได้ครบทุกบทในระดับสูง ๆ ชั้น การสอนที่มัสยิดสมัยก่อนคือ เมื่อประมาณ 10-20 ปีที่ผ่านมา นั้น จะเปิดทำการสอนทุกเย็น เมื่อเด็กนักเรียนเลิกจากโรงเรียนสายสามัญแล้วก็จะมาเรียนศาสนาที่มัสยิด โดยเรียนวันละประมาณ 2 ชั่วโมง

การเปิดสอนศาสนาที่มัสยิดนอกจากมีจุดประสงค์หลักเพื่ออบรมสั่งสอนเรื่องศาสนาแล้ว ผลพลอยได้ที่สำคัญคือ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของเยาวชนมุสลิมอันนำไปสู่ความสามัคคีปรองดองซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังมีผลในอนาคตคือ การที่เยาวชนได้พบปะกันนั้นนำไปสู่การเลือกคู่และการแต่งงานในกลุ่มคนศาสนาเดียวกันอีกด้วย

การสอนศาสนาที่มัสยิดนั้นเมื่อเรียนครบ 1 ปี นักเรียนจะได้เลื่อนชั้นไปอยู่ที่สูงขึ้นไป นักเรียนบางคนเรียนจนถึงชั้นสูงสุดที่มัสยิดเปิดสอน ขณะที่นักเรียนบางส่วนและค่อนข้างเป็นส่วนใหญ่เรียนถึงระดับที่สามารถท่องจำคัมภีร์บทต้น ๆ ที่มีความสำคัญได้เท่านั้น ก็เลิกเรียน หันไปให้ความสนใจแก่การเรียนสายสามัญมากกว่า ดังนั้นในระยะต่อมา การสอนศาสนาที่มัสยิดจึงเปลี่ยน

¹ ผู้มีความรู้ด้านศาสนาเป็นอย่างดี ได้รับยกย่องให้เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม

เวลาเรียนใหม่ โดยเปิดสอนเฉพาะตอนเปิดภาคการศึกษาเท่านั้น เยาวชนมุสลิมรุ่นหลังจึงค่อนข้างมีความรู้ทางด้านศาสนาจำกัดลง ประกอบกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้พ่อ-แม่ ผู้ปกครองต้องออกไปทำงานนอกบ้านและวุ่นวายกับกิจกรรมต่าง ๆ เวลาในการอบรมสั่งสอนเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องศาสนาจึงลดน้อยลงไปด้วย อันเป็นผลซ้ำเติมทำให้เยาวชนมุสลิมมีความรู้ความเข้าใจศาสนา น้อยลงมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงการแต่งงานกับคนนอกศาสนาของมุสลิมรุ่นหลังก็เพิ่มมากขึ้น

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความวิตกกังวลห่วงใยในหมู่มุสลิมส่วนใหญ่ นาย ยง ฟูอนันต์ คหบดีมุสลิม เชื้อสายจีน จึงได้ริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนสอนศาสนาขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องศาสนาอิสลามแก่เยาวชนมุสลิม และเพื่อสอนศาสนาในระดับชั้นสูง ๆ หรือในรายละเอียดแก่เยาวชนที่ใฝ่ใจใคร่รู้ในศาสนาอย่างลึกซึ้ง เมื่อจบการเรียนจากมัธยมแล้ว ซึ่งก่อนหน้านั้นเยาวชนมุสลิมในภาคเหนือที่ต้องการศึกษาศาสนาอย่างลึกซึ้งต้องไปศึกษาที่กรุงเทพมหานคร (โรงเรียนคลอง 19) อันเป็นการสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากและไม่สะดวกหลายประการ นาย ยง ฟูอนันต์ เริ่มก่อสร้างโรงเรียนสอนศาสนา คือ โรงเรียนจิตต์ภักดีในปี พ.ศ. 2512 และเปิดทำการสอนอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2516

โรงเรียนจิตต์ภักดีเป็นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามแห่งเดียวของภาคเหนือ เมื่อแรกดำเนินการเปิดสอน โรงเรียนได้ใช้สถานที่ของมัธยมสันป่าข่อย ต่อมาเมื่อได้รับความช่วยเหลือด้านเงินทุนเพิ่มขึ้นจึงซื้อที่ดินและสร้างอาคารเรียน อาคารที่พักของนักเรียนผู้หญิงขึ้นใหม่ในบริเวณไม่ไกลจากมัธยมสันป่าข่อย การดำเนินการของโรงเรียนปัจจุบันได้รับเงินทุนสนับสนุนจากมุสลิมทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น ชาวดืออาร์เบีย มาเลเซีย อียิปต์

การจัดการด้านการเรียนการสอนของโรงเรียนจิตต์ภักดี

โรงเรียนจิตต์ภักดีเปิดสอนตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 7 วิชาที่สอนสามารถแยกเป็นหมวดที่เด่นชัดคือ

1. หมวดของคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษ ซึ่งสอนการอ่าน การแปล และการขยายความอัลกุรอานและอัลหะดีษ
2. หมวดภาษาอาหรับ สอน คำศัพท์ การอ่าน คัด เขียน แปล แต่งความ อ่านเอาเรื่อง และไวยากรณ์ภาษาอาหรับ
3. หมวดหลักการของศาสนาอิสลาม สอน ประวัติศาสตร์อิสลาม หลักการศรัทธา กฎหมาย มารยาทอิสลาม

ในการเรียนนั้นโรงเรียนเปิดสอน 2 ภาคเรียนใน 1 ปีการศึกษา โดยแต่ละภาคเรียนมีระยะเวลา 5 เดือน มีการสอบวัดผลเพื่อเลื่อนชั้นภาคเรียนละ 2 ครั้ง โรงเรียนเปิดสอนทุกวัน ตั้งแต่วันจันทร์-ศุกร์ เวลา 9.00 ถึง 15.30 โดยเรียนวันละ 6 ชั่วโมง สัปดาห์ละ 30 ชั่วโมง ปัจจุบันโรงเรียนมีนักเรียนประมาณ 120 คน เป็นนักเรียนชาย 100 คน และนักเรียนหญิง 20 คน นักเรียนส่วนใหญ่ของโรงเรียนเป็นนักเรียนประจำ นักเรียนที่มีผลการเรียนดี ความประพฤติเรียบร้อยมีโอกาสได้รับทุนของมหาวิทยาลัย อัลอัซฮัร ประเทศอียิปต์ ไปศึกษาต่อที่ประเทศอียิปต์อีกด้วย

ด้านครูผู้สอน ทางโรงเรียนมีครูทั้งหมด 8 คน เป็นครูพิเศษ 2 คน โดยเป็นครูพิเศษที่ทางมหาวิทยาลัย อัลอัซฮัรส่งมาช่วยสอนจากประเทศอียิปต์ 1 คน ส่วนครูพิเศษอีก 1 คนนั้นเป็นครูที่จบการศึกษาจากประเทศอียิปต์มาทำการช่วยสอนเป็นกรณีพิเศษ ครูใหญ่ของโรงเรียนคือ นายศุภชัย ภู่อันต์ ลูกชายของนาย ยง ซึ่งจบการศึกษาจากประเทศนิวซีแลนด์ โดยมีนาย ยง เป็นผู้อำนวยการของโรงเรียน